

Е. Шелева (Скопје, Македонија)

**Придонесот на Милан Ѓурчинов
во македонистиката и компаративистиката**

E. Sheleva (Skopje, Macedonia)

**Academician Milan Gurchinov's Contribution
to Research of Macedonistics and Comparative Studies**

Е. Шелева (Скопје, Македонија)

**Вклад академика Милана Ѓурчинова в исследования
в области македонистики и компаративистики**

Во меѓународниот академски и културен контекст, името на Милан Ѓурчинов, се врзува за богатото дело на еден редок и несекојдневен славист, македонист, компаративист, што опфаќа период од речиси седумдесет години творештво. Милан Ѓурчинов, и во деветтата деценија од својот живот, останува препознатлив по својот виспрен ум, духовната виталност, несмаленото љубопитство, широкоаголниот ракурс на гледање и резолутно искажаниот, вредносен суд по однос на феномените на современата литература и култура, кај нас и во светот.

Милан Ѓурчинов е доајен на македонската книжевна критика и компаративната книжевна наука во Македонија – чиешто поле и предмет на интерес предимно е насочено кон актуелните процеси и збиднувања во македонската литература; по-тем, и во регионалната книжевна сцена (односно, југо- и јужно-словенските литератури), но, паралелно со тоа, и во областа на славистиката (руската литература) и компаративната литература – со текот на времето, се' повеќе, ширејќи се во правец на културолошките анализи и истражувања, како ангажиран современик и непосреден актер во актуелните културни состојби во оваа немирна, епоха.

Во пресрет на 90-годишнината од раѓањето на овој афирмиран и повеќекратно значаен автор – основната цел на нашиот авторски прилог се состои во разоткривањето на најзначајните тематско-методолошки упоришта и фази во богатиот опус на Милан Ѓурчинов, односно, неговиот сестран и продуктивен придонес (што опфаќа околу **800** библиографски единици) во најмалку три, заемно вкрстени научни дисциплини: македонистиката, славистиката и компаратистиката.

На почетокот од овој прилог, на кратко ќе се потсетиме на некои датуми и настани од клучна, егзистенцијална и професионална, важност за одбележувањето на академскиот пат и развој на ценетиот професор, критичар и академик Ѓурчинов.

Милан Ѓурчинов имено беше професор на Филолошкиот факултет во Скопје – во периодот од **1953 година па се’ до 1989 година** (цели **36 години**). Инаку, непосредно по дипломирањето на Групата за славистика при Филозофскиот факултет во Белград во **1952** год, Ѓурчинов се враќа во Скопје и отпочнува со работа на Филолошкиот факултет. Таму најнапред работи на Катедрата за југословенски книжевности, каде првите пет години работи како асистент на Димитар Митрев, по предметот Теорија на литература, а потем, и по иницијатива на Харалампие Поленаковиќ, две години самостојно го предава предметот Светска книжевност. Потоа, од страна на факултетот е испратен на специјализација по светска и компаративна литература на Сорбона, кај познатиот професор Шарл Дедејан.

По враќањето од Париз и на лична молба од страна на тогашниот ректор на Универзитетот, проф. д-р Блаже Конески, Ѓурчинов преминува како професор на своевременно кадровски дефицитарната Катедра за славистика, каде подолго време ја извршувал функцијата шеф на **Катедрата за славистика**.

Во **1980** година, заедно со група колеги, како: проф. д-р Вера Јанева-Стојановиќ, акад. Влада Урошевиќ, проф. д-р Лилјана Тодорова – ја формира **Катедрата за Општа и компаративна книжевност** во Скопје, каде воедно е прв шеф на Катедрата. Воедно, истата таа, 1980 година, како своевидна поткрепа на новоотворената студиска програма, Ѓурчинов во Охрид (и, за прв пат, во Македонија) го организира и реномираниот научен собир на Меѓународното здружение за компаративна литература, АИЛК, со учество и поддршка од страна на најзначајните имиња од оваа област. Ентузијазмот на почетните години по основањето на оваа, космополитски насочена студиска програма, нема изгубено од својот полет ниту денес, 40 години подоцна, кога актуелните културни прилики и околности целосно ја потврдуваат оправданоста (но и продуктивноста) на ексклузивно осмислената студиска група на Филолошкиот факултет во Скопје.

На оваа Катедра, акад. Ѓурчинов останува да работи се’ до 1989 год. (се’ до предвременото пензионирање, по налог на вонредно донесениот Закон за предвременно пензионирање). Набргу потоа, Ѓурчинов е примен во МАНУ, каде продолжува со својата плодна творечка дејност, организација и учество на меѓународни истражувачки проекти, научни конгреси и симпозиуми, меѓу кои, според своето значење, посебно се издвојуваат: пионерскиот научен проект од областа на компаративното проучување на македонската книжевност и култура “Компаративно проучување на македонската литература и уметност во 20 век”, кој се одвиваше од 1992–1999 год. (во соработка со проф. Борис Петковски) – вклучувајќи при тоа 133 учесници и 2000 страници објавени материјали. Тука несомнено се вбројува и сложената организација на Меѓународниот славистички конгрес, за прв пат одржан во Македонија (во Охрид), во 2008 година. Ѓурчинов е заслужен за првичното издание на целокупното дело на Ацо Караманов во 2006 год., но и за минуциозната, повеќегодишна работа врз Критичкото издание на целокупните дела на Блаже Конески во обем од 12 одделни книги. Покрај тоа, во текот на последните години, Ѓурчинов е раководител (од страна на МАНУ) во два значајни, билатерални и регионални истражувачки проекти: “Модернизмот во бугарската и македонската литература (сличности и разлики)” во соработка со БАН (2014–2016), како и проектот “Македонско-српски книжевни врски од втората половина на 20 век до денес”, во соработка со САНУ (2016–2018).

Посебно е важно да се нагласи, дека Милан Ѓурчинов, уште во своите први творечки натписи (кои датираат од **1953** година) во рамките на македонската и југословенската книжевна сцена настапува, а потем и се етаблира, токму како застапник на модернистичката поетика, односно, поетиката на модернизмот, за која во текот на педесеттите и шеесеттите години, се воде жестоки и, до ден денес, неповторени критичко- полемички расправи, кога, до висок степен на усвитеност, се “остреа” и калеа модернистите, обележани со својот препознатлив, космополитски и европски предзнак.

Бранејќи го автономното право и легитимитетот на “новото” во литературата, Милан Ѓурчинов е најчесто присутниот (но, токму затоа, и најмногу напаѓан) критичар од кругот на модернистите. Неговото поимање на модерноста е поттикнато и втемелено во духот на Бодлеровите тези за модерноста – што во неа осознаваат пред се’ коресподентност или созвучност на уметноста со актуелниот “дух на времето”. “Модерната уметност не може, а да не биде реална проекција на своето време” – смета Ѓурчинов, повикувајќи се на сознанието, дека “драмата на грчовитата преградка меѓу уметникот и светот бара нови оружја”. Според Ѓурчинов, вистинската уметност е секогаш модерна и таа се јавува како корелат на своето време, оттаму здобивајќи го својот хуманистички легитимитет. Модерната книжевност е, имено, облик на дез-алиенација на трагичната човекова отуѓеност и токму заради тоа, предупредува Ѓурчинов, “загриженоста на писателот за човековата судбина не смее да биде отстранета од формално-литературните луцидни егзалтации”, инаку, во спротивно, таа (книжевност) би се свела само на необврзна “вербална еквилибристика”.

Ѓурчинов укажува на дијалектичката нужност од промени во доменот на книжевноста и се залага за отфрлање идеолошките предрасуди и забелешки на, тогаш влијателната, соц-реалистичка доктрина. “Модернизмот не е инфилтриран импорт, ни ексцесивен чир на декомпонираната стварност, туку пандан на сложената општествено-психолошка констелација” – предупредува Ѓурчинов, во својата знаменита, програмски насловена статија “Маргиналии на тема ново”, објавена пред точно 65 год (во 1953 г.). Според него, во книжевноста е потребно да постои коегзистенција на естетските и етичките квалитети, вклучувајќи ги револтот, немирниот дух, загриженоста за хуманитетот, како основни стимуланси на автентичниот литературен крвоток!

Погледите на Ѓурчинов околу иманентноста на хуманистичкиот ангажман во уметноста се инспирирани од делото на егзистенцијалистички ориентирираниот, француски филозоф Жан Пол Сартр. Тој, во своите нашироко познати и влијателни тези за ангажираната уметност, на програмски начин, ја истакнуваше иманентната одговорност и загриженоста за Човекот, како суштествен признак на уметноста и уметникот! Следствено, и Милан Ѓурчинов потсетува на одговорноста, како суштествена црта што и’ припаѓа на книжевноста: книжевноста има “обврска да дава одговори, денешни, наши”, во спротивно, постои опасност и ризик таа да прерасне само во “индивидуална забава”.

Начелно искажаниот, афирмативен став кон модернизмот, не го попречува Ѓурчинов во критичкото одмерување на главната модернистичка категорија (односно, императивот) на “новото”. Отаде, и самиот феномен на “новото”, смета тој, не треба да се апсолутизира како самодоволна вредност, туку најнапред да го помине вредносниот естетски филтер, за да не се случи неговото претопување во сурогати, како: голото помодарство и неавтентичната имитација на туѓите трендови и урнеци. “Значи, ново и наше. А не – ново и туѓо. Првото е современо и модерно.

Второто е помодарство, лажна уметност” – пишува Ѓуринов во гореспоменатиот, програмски текст, принципиелно нагласувајќи ја важноста од воспоставување (вредносна) дистинкција (што и ден – денес не губи од својата важност): дистинкција помеѓу автентичното и помодарското, односно, помеѓу модерното, од една и помодното, од друга страна – во уметноста на зборот и во самото индивидуално пишување.

Во оваа прилика, добро е да си припомниме уште на еден, програмски срочен, поетички слоган од почетоците на книжевно-критичката дејност на Ѓурчинов: “Уметноста мора да биде верна на себеси. Таа не е ничија слугинка”. Оваа заложба на Ѓурчинов, на прегнантен и недвосмислен начин, го брани автономното битие на уметноста, која, не само во тоа време, но и подоцна, умеела да се најде во (интересовна) спрега со вонкнижевните – дневно-политички и прагматични-нарачки, интереси и желби.

Во текстот “Пролегомена за теоретските рамки во проучувањето на модернизмот во македонската литература и уметност” (објавен во книгата “Од сегашен агол”, во 2012 г), Ѓурчинов издвојува неколку специфични одлики, кои се парадигматични за модернизмот во Македонија: “предимно левичарската ориентација кај припадниците на модернистичкиот лагер”, “изразената анти-авторитарност и антихиерархичност (за разлика од таборот на нивните противници)”, неговата плуралистичка обоеност (не-унисоност), сочуваниите “врски со духовната и историската традиција, како и народното творештво”, конечно, и не толку изразените “елементи на nihilизмот, деструкцијата, екстремизмот, пароксизмот”, својствени инаку на општиот дух на модернизмот.

Втората начелна карактеристика на творечкиот ангажман на Ѓурчинов е неговата принципиелна поддршка и доследност по однос на денес (за жал, запоставениот) модел на вредносна критика – суштински предодредена од аксиолошкиот став и експлицитната, бескомпромисна, критичка просудба на естетските (творечките) квалитети на книжевноста (при тоа, останувајќи дистанцирана од претенциозноста на, божем, неутралниот, но и сувопарен академски опис на книжевните дела). Останувајќи доследен на оваа, денес инаку запоставена, вредносна заложба, во сопственото, непосредно практикување на критиката, на почетокот од својата книга “Од сегашен агол” (2012), Ѓурчинов со нескриена нелагода, предупредува на една опасна тенденција, присутна во рамките на современата македонска литература: “Нашата литература во овој момент се наоѓа во опасен расчекор”, кога “од една страна, под напливот на националните опсесии и новата идеолошка контаминација, таа се сврте кон приземната естрадно-популистичка реторика и патетика, а од друга – се затвори во ултра-естетизмот, езотериката и тешко проникливата фантастика од сите бои. Никогаш како последниве години не се пишувало толку многу приземно и тривијално, транспарентно од една, и толку заплеткано, мудрувачки и недопирливо-апстрактно, од друга страна”. Силно изразената верба во враќањето и неминовната обнова на вредносниот пристап во критиката е вградена и во самиот наслов на, за сега последната, книга на Ѓурчинов “Залезот на аксиолошкиот релативизам” (објавена во 2015 година), и тоа во облик на своевидно (футуристички обоено) програмско кредо.

Опсегот на индивидуалниот авторски влог на Ѓурчинов во македонистиката, помеѓу другото, може да се процени и преку бројот на објавени библиографски единици, посветени токму на македонската литература и нејзините автори – станува збор за цели **500 единици** (од вкупниот корпус на околу 800 објавени тру-

дови). Но, не само оваа импресивна бројка и не само голата статистика – туку далеку повеќе, квалитативниот момент – содржан во методологијата на неговиот критички и пред се', вредносен пристап – во најголема мера, придонесе за тоа, токму во критичките проучувања и анализи на Ѓурчинов (со редовно застапен компаратистички фон), современата македонска книжевност да го открие и задобие своите европски обзори и вредносно-естетски хоризонти.

Од друга страна, воден од сознанието за историската, културната и типолошката сродност на (екс)југословенските литератури, Ѓурчинов во текот на своите пошироки преокупации, izdelува соодветно внимание за проучувањето на заемните врски и влијанија помеѓу југословенските литератури, вклучително, и знаменитите авторски имиња, кои потекнуваат од овој, поширок простор. Иако, околностите не ни дозволуваат овде поопстојно да се задржиме на нивните поединечни содржини, неопходно е, во оваа прилика, макар, да ги споменеме бројните прилози на Ѓурчинов, посветени на творештвото на истакнатите југословенски писатели и интелектуалци (со кои, тој и лично негувал долгогодишна соработка и заемно пријателско уважување), како: Оскар Давичо, Меша Селимовиќ, Марко Ристиќ, Мирослав Крлежа, Петар Цациќ, Радомир Константиновиќ (не оставајќи ги надвор од границите на својот творечки интерес ниту класиците, како Петар П. Његош, Бранислав Нушиќ, Иво Андриќ) и др.

Свесен за недостатоците, кои ги предизвикува изолираното проучување на овие, најблиско поврзани, соседни литератури – кон крајот на осумдесеттите години, Ѓурчинов активно се вклучува во неколкугодишниот проект за воспоставување и заживување на една посебна, компаратистичка суб-дисциплина: компаративна југославистика (под раководство на проф. Фрањо Грчевиќ од Загреб), а таа посветеност конечно резултираше со објавување на авторската книга на Ѓурчинов “Проникнувања”, во 1987 год (инаку, преведена и на српски јазик, во 1990 г).

Во текот на осумдесеттите години, Ѓурчинов е, исто така, вклучен во предавањата, кои се одржуваат во рамките на постдипломските студии на Филозофскиот факултет во Сараево, при што беше заеднички конципиран и објавен знаменитиот, ко-авторски учебник, прв од ваков тип, по предметот Методологија на проучувањето на литературата “Модерна тумачења књижевности” (објавен на српскохрватски јазик во Сараево, во 1979 год). Покрај тоа, во извесен период, Ѓурчинов е дел и од редакцијата на авангардистички настроеното, левичарско списание “Даље” (со седиште во Сараево), каде најтесно соработува со главниот уредник, големиот бунтовник и поет, Оскар Давичо. Борејќи се (како, впрочем, и Давичо) со бројните опструкции, препреки и бариери, што непрестајно му ги “испорачувал” балканскиот и, воопшто, провинцискиот менталитет – Ѓурчинов негува нескриен респект, поддршка и одобрување кон неконформистичкото, филозофско дело на Радомир Константиновиќ “Филозофија на паланката”. Во еден од своите понови прилози, посветени токму на значењето на оваа книга и на непоткупливата филозофска самотија на Константиновиќ, Ѓурчинов со индигнација предупредува: “Не можам да се согласам дека синдромите на паланката со текот на годините изгубиле од својата сила и од своето влијание во нашиве простори. Се плашам дека тие синдроми се засилија и пораснаа... и ја предизвикаа во голема мера сегашнава културна рецесија во сите наши средини. Никогаш немаше повеќе произволност, саморекламерство, мегаломанија и невредносни оценки, како во годините, што се зад нас”. Отаде, иако навидум делува парадоксално, дури и во ерата на дигиталната технологија и идеологија на се' достапноста, наместо истиот

да слабее, духот на паланката, инаетливо (и како уште повеќе да) им пркоси на навидум триумфирачките, космополитски вредности.

Затоа, стратешки најважен и драгоцен сојузник против опасноста од национална провинцијализација на книжевноста е компаративната книжевност како научна дисциплина. “Компаративизмот како современ приод треба да не’ доведе до подобро запознавање и објаснување на оригиналните вредности на националната книжевност, да ни обезбеди една поцелосна слика за неа и да ни даде одговори на прашањата: до кој степен соодветните вредности и’ се својствени токму нејзе, за разлика од другите литератури, до кој степен та е блиска до нив, а до кој се оддалечува и разликува од тие литератури” (“Проникнувања”, 1987 г). Со други зборови, според концепцијата, што ја заговара Милан Ѓурчинов, компаратистиката треба да се применува пред се’ врз корпусот на националната литература, како нејзин значаен вредносен ориентир, но и драгоцен коректив. Во оформувањето на ваквото, “национално” втемелување на компаратистиката – за Ѓурчинов особено беа од полза погледите на реномираниот српски компаратист инаку професор во Инсбрук (и негов долгогодишен соработник), Зоран Константиновиќ, чиј благороден придонес во зајакнувањето на македонската компаратистика е несомнен (меѓу другото, потврден со неговите настапи како гостин предавач во Македонија).

Зацртана уште во времето на неговото стапување на книжевната сцена, заложбата за критичко одмерување на делата од националната книжевност во европски и светски – аксиолошки, естетски, методолошки и духовен контекст, се протегаше низ сите фази од научната дејност на Ѓурчинов. Таквиот (вредносен) пристап на Ѓурчинов принципиелно е вграден и при изработката на книжевно-историската студија “Нова македонска книжевност (1945–1980)”, изворно објавена на српски јазик во 1988 год., кај реномираниот белградски “Нолит” (како прво остварување на македонски автор во едицијата на оваа реномирана издавачка куќа). Во оваа амбициозна и (од методолошки аспект) иновативна студија, самата книжевна историја е на програмски начин обмислена и оформена како иманентна критика, во склад со современите, вредносно ориентираните, текови и придобивки на книжеvnата наука! Таквиот, вредносно заснован пристап, од една страна, го развластува естетски неприфатливиот релативизам на неутралната (невредносната) критика и историја на книжевноста. Книжеvnата историја-како-критика, од друга страна, е спротивставена на традиционалната, позитивистички предзначена рамнодушност кон вредностите – што, на крајот, резултира со култ на локалните “величини” меѓу писателите. “Ако во границите на мојот етникум, се’ има вредност, со самото тоа што нему му припаѓа, тогаш губи секоја смисла и станува обична формалност, празна куртоазија дијалогот со не-мојот колективитет и култура” – потсетува Ѓурчинов во својата подоцнежна книга “Збор во невремето” (2003).

Останувајќи и’ верен на својата вредносно заснована критичка перспектива, Ѓурчинов не може а најостро да не му се спротивстави на денес фаворизируваниот критериум на припадноста и механичката апсолутизација на потеклото (на писателот), што, се’ повеќе, како да прераснува во пресуден “аксиолошки” чинител. Според Ѓурчинов, таквата ситуација води кон создавање на “царство на националните монолози”, што, од своја страна, го поттикнува, за малите и недоволно познати култури, особено опасниот културен аутизам и солипсизам.

И, да заклучиме:

Милан Ѓурчинов, иако длабоко навлезен во деветта деценија од животот, останува доследен на своите изворни определби, со оглед на кои самиот се дожи-

вува себеси пред се' како национален критичар, чија вокација е да ја просудува современата книжевност. Сепак, со текот на времето, приматот на книжевноста, во неговите актуелни просудби и понови прилози, како да го преземаат културолошките теми и духовната криза на нашето, "левантински" превртливо време. Неговиот динамичен и витален читателски интерес, интелектуалното љубопитство и плодотворен ангажман не стивнуваат, наспроти одот на годините, туку, се' повеќе, се насочуваат кон критичка анализа и интердисциплинарни истражувања, кон акутните предизвици и промени, не само во доменот на националната, туку и на глобалната културна сцена. Отаде, како индикативни теми во неговата најнова книга се јавуваат: несправедливоста на нашата епоха, владеењето на економски детерминизам, лажната демократија (и употребата на спектаклот) во полза на капитализмот, пасатизмот како конзервативен принцип, бучавата на "национал-специјалистите", насушната потреба од духовна обнова на современиот човек, како и благотворноста на утопските импулси.

За критичкиот пристап на Милан Ѓурчинов останува конститутивна и препознатлива хуманистичката визија за литературата – напишаното очекување од, и надеж во, литературата како најважен човеков сојузник, во постојниот мегдан со длабоките егзистенцијални проблеми и кризи, што го опседнуваат човека од днешни времиња, па се' до (или, особено) денес. Затоа, во својата последна книга "Залез на аксиолошкиот релативизам", во обидот за трасирање макар и на рамковна синтеза на ова предизвикувачко време, Ѓурчинов и натаму продолжува да го негува продуктивниот дијалог, со (можеби) последните хуманисти и левичари на 20 век, како што се: Хана Арент, Ерик Хобсбаум, Ален Бадју, Пјер Бурдије, Тери Иглтон, Едгар Морен, Антонио Негри, Загорка Голубовиќ, Славој Жижек и др.

На крајот, може да се рече, дека токму опстојувањето врз принципот на „нерамнодушност“ го сочинува концептуалното јадро и моралната загриженост на критичарот Милан Ѓурчинов, кој (по трагите на егзистенцијалистички вдахновената "нова" критика на неговиот врски од Франција, Серж Дубровски), на крајот, ја соопштува и личната констатација, според која за форматирањето на авторскиот профил на критичарот – пресудна улога и' припаѓа токму на личноста на критичарот, а не – исклучиво неговата теориска или академска "поткованост". Според Ѓурчинов, односот, што владее меѓу критиката и литературата е обусловен од постоењето на суштинската, егзистенцијална врска, поради која критиката е најдобра имено тогаш, кога и самата е "интимно оплеменета и убедена во книжевноста, заради која постои, за која се бори и заедно со која умира".

Отаде, наместо првичната допадливост, додворувачкиот однос и необврзната лежерност – што се денес, и не само кај нас, повеќе од пожелни и добредојдени – критиката на Ѓурчинов отсекогаш заземала помалку удобни, комфорни и помодарски стојалишта. Во неговата критика, напротив, преовладува прашалниот стил или модус на искажување и опстојување, внимателната и одмерена (воздржана) рецепција и критичката дистанца спрема книжевните дела и нивните автори, но и скептицизмот – наместо преуранетата, а, уште помалку, претерана еуфорија и благонаклонетост. Тој останува незадоволен и од академската самобендисаност и "хипертеоризам", по повод на кои ја дава следната забелешка: "денес можете да прочитате мошне 'учени' и често квази-ерудитивни страници за некоја нова книга, а при тоа докрај да не разберете дали е таа книга добра или не, што претставува таа во однос на дугите книги на соодветниот автор... каква е нејзината вредност пошироко, треба ли и зошто да ја читаме или не?"

Поставувајќи високи, естетски и етички, принципиелни барања пред книжевноста и критиката, но не помалку и пред себеси – критиката на Ѓурчинов во голема мера врз себе презела (но, и соодветно се носела со) сосема извесниот ризик – понекогаш да остане осамена, недоволно или еднострано разбрана и изложена на “провев” – во својата сопствена, културна и академска средина . Од друга страна, пак, во книгата “Живо и мртво”, објавена пред точно 48 години, Ѓурчинов, во форма на реторичко прашање, соопштува и еден длабок, животно – резигниран став, поврзан со прашањето на потеклото и неговата злоупотреба како „алиби“ за (нечија) културна дискриминација, колективно и лично страдање: “Дали некој сиот свој живот треба да биде потиснуван само поради тоа што се родил на периферијата... да ги отплаќа гревовите на темните наследства за кои лично не е одговорен?” (М. Ѓурчинов: Редот како тиранија, како проклетство, како антиживот, во: Живо и мртво, Скопје, 1974, с. 184).

Со сето она, што го заговара како морално и поетичко кредо, со својата љубопитност и отвореност (но, не и поводливост), со космополитската и компаративистичка перспектива кон која “природно” тежнее, како и со нему блиската левицарска идеологија, што ја негува не само во академска, туку и во животна смисла (усвојувајќи ја истата како свој поглед на свет), слободно може да констатираме, дека на почетокот од 21 век, делото (и придонесот) на Милан Ѓурчинов, на рамноправен и вредносно достоинствен начин, се вбројува меѓу корифеите на современата книжевна наука и критика како маркантен и меѓународно афирмиран автор, чијашто репутација далеку ги надминува националните и регионалните културни граници. Покрај несекојдневно широката и богата ерудиција, токму опстојувањето на неговиот бескомпромисен однос и доследен став кон хуманистичките доблести на литературата, со децении наназад, и наспроти сите ретроградни и реакционерни случувања на глобален план, се заедно, дава дополнителен аргумент – широкоаголниот и интердисциплинарен научен придонес на Милан Ѓурчинов да биде високо уважуван во меѓународните академски и книжевно-критички кругови, вклучувајќи ги тука, бездруго, и тековните, или штотуку завршени, пионерски истражувачки проекти, со колегите од научните академии во Југоисточна Европа.

Пост скрипtum

Буквално, до последниот миг од својот долг и плоден живот, Милан Ѓурчинов остана нерамнодушен за судбината на својата култура и, за жал, повеќекратно невралгична средина, соочена со постојани пресврти и кризи. Посакувајќи и’ во неа да завладее најдоброто и највредното!

Годините и возраста, за човек како него, беа и останаа само бројка и формален хронолошки показател, бидејќи и на прагот од својата деведеста година, тој остана и беше љубопитен за сите новини од современата книжевна и критичка мисла. Често си разменувавме линкови и наслови од тие актуелни материјали, преку интернет на електронската пошта, а потоа и дискутиравме за најпредизвикувачките идеи во нив.

Во текот на неговото и наше, за жал, последно заедничко патување во октомври 2017 год., поради претстојниот научен собир во САНУ, Белград, повеќе од 5 часа, се возевме во комби возило. Иако, при тоа, највозрасен, токму нашиот професор спонтано се најде и во улогата на аниматор, полн со досетки, но и живи сеќавања за занимливи анегдоти, согледби и пикантерии од животот на најпозна-

тите српски и југословенски писатели, критичари и и интелектуалци, со кои низа години пријателски соработуваше – во својство на уредник, критичар, професор.

Така, зад неговата, навидум, строга појавност и принципиелност, во одбрани моменти и пред луѓе од доверба, кај него, се откриваше трепетот на една високо сензибилна и длабоко емпатична природа. Таа, емотивно засилена компонента, најмногу е забележителна во неговата извонредна и (жанровски) уникатна книга “Анет”, посветена на ликот и делото на жената со извонредно софистициран дух и префинет вкус, Анка Чилиманова, инаку, професорка по француски јазик и преведувачка на повеќе книги од современата француска книжевност, но и сопруга на Милан Ѓурчинов, која хармонично живееше и креативно се надополнуваше со него, во период од 60 години. Бездруго, меѓу посочените, жанровски испреплетени и експериментални книги од богатата библиографија на Ѓурчинов, спаѓа и “Освојување на реалноста”, обликувана во манирот на интелектуалната автобиографија, откривајќи ги помалку познатите и експонирани детали од приватната историја и турбулентниот живот на Ѓурчинов.

Можеби, неговата, нималку лесна животна приказна како сирак, кој рано останал без драгоценото присуство и поддршката на своите родители, принуден самиот да се бори за себе, во воените и повоените години, придонесе за тоа Ѓурчинов да го развие и негува вродениот дар за праведност, личната скромност и сочувство, особено за обесправените уметници и интелектуалци, чијшто интегритет најдлабоко и искрено го ценеше, но и го бранеше, дури и во оние прилики, кога тоа секако значеше губиток на благонаклоноста и поддршката на некои од влијателните луѓе, со кои беше опкружен.

Етиката за Ѓурчинов беше неразделен дел од естетиката и тука се гледаа најважните доблести на неговата доследна левичарска определба и позиција. Беше вистински патриот во најубавата смисла на зборот, искрено залагајќи се за тоа, Македонија да ги препознае, негува и истакне своите универзални творечки, културни и идентитетски вредности. Но, исто така, и критички да ги осознае и конструктивно да ги надмине, не премолчувајќи ги и сопствените недостатоци.

Нему впрочем му припаѓа и најголемата заслуга за институционалното заживување во Македонија на компаративната книжевност, како школа на модерниот, книжевен и културен, космополитизам! И, најважно од се’, Ѓурчинов даде личен пример за тоа, што значи да се биде вистински критичар и интелектуалец – хуманист!

На крајот, би сакале да укажеме и на две поклопувања, кои настанаа по игра на судбината.

Имено, животните околности наложија така, во улога на последен, заветен труд на Ѓурчинов да биде токму компаративниот истражувачки проект “Македонско-српски книжевни врски во 20 век и денес”, во соработка со САНУ, во градот Белград, каде тој своевремено ги отпочна и заврши студиите по славистика, односно русистика.

Од друга страна, со подготовката и објавувањето на овој тематски блок прилози, по повод 90 години од неговото раѓање, а по благородна иницијатива на академик Ала Шешкен, богатото дело и придонесот на Ѓурчинов, на природен начин, како да се “врати” и превреднува во земјата, чијашто култура и литература така високо ја ценеше и толку длабоко ја ценеше!

ЛИТЕРАТУРА

Ѓурчинов М. Маргиналии на тема ново // Ѓурчинов М. Живо и мртво. Скопје, 1974. 237 с.

Ѓурчинов М. Проникнувања. Прилог на југословенското книжевно заедништво. Скопје, 1986. 244 с.

Ѓурчинов М. Нова македонска књижевност (1945–1980). Београд, 1988. 251 с.

Ѓурчинов М. Збор во невремето. Скопје, 2003.

Ѓурчинов М. Од сегашен агол. Скопје, 2012

Ѓурчинов М. Залез на аксиолошкиот релативизам. Скопје, 2015.

Сведения об авторе:

Елизабета Шелева,
доктор по филологија
редовен професор
Филолошки факултет «Блаже Конески»
Универзитет «Св. Кирил и Методиј»

Elizabeth Sheleva,
Doctor of Philology
Professor
Faculty of Philology “Blaže Konečki”
Ss. Cyril and Methodius University of Skopje
selieva@gmail.com